

Energiavarustus. Varusta hoone esmaste töövahendite ja alternatiivenergia võimalustega (generaator koos kütusevaruga, akupank, ahjud vm) pikema elektri- või küttekatkestuse puhuks.	Katkesta elektri- või soojavarustus, sule veekraanid, et vältida külmumist. Kalkuleeri tegelik energiavajadus – hoia varusid.	Vaata üle, mis läks valesti , vajadusel uuenda riskianalüüs ja prioriteetid. Korrigeeeri kindlustuslepingut.
Abivahendite olemasolu (nt kustutid, tuletekk, tule ja kuumakindlad kotid maalide evakuaatsiooniks, mööbli katmiseks) asukohad. Isiklik turvavarustus ja soojad riided.	Prioriteetsete esemete pakendamine ja evakuatsioon ettevalmistatud asupaika. Abiliste kaasamine.	Kahjustunud esemete defekteerimine ja käitumisjuhised spetsialistide poolt. Muinsuskaitseameti teavitamine kahjustest, toetuste taotlemine.

Mida teha vandalismi, varguse ja militaarse kriisi korral?

ENNE KRIISI (Ettevalmistus)	KRIISI AJAL (Tegutse kiiresti!)	PÄRAST KRIISI (Taastamine)
Valgustus, signalisatsioon, lukud, valvekaamerad, naabrivalve. Ära märguta sotsiaalmeedias kodust eemalolekut „ siin on väärt kraam ja kedagi ei ole kodus “.	Vandalismi ja varguse puhul teavita 112 ja kutsu abi.	Dokumenteeri kahju. Dokumenteeri kõik purustused, vargused ja rüüstamised detailsete fotode ja kirjeldustega. Esita kindlustusfirmale kahjunõue.
Evakuatsioon militaarkriisis , mõtle läbi rollijaotus (kes vastutab dokumentide, kogude, tehnika eest), kuhu, millal ja millega transportitakse.	Militaarse ohu puhul varju ja keskendu inimeste turvalisusele. TEA MIDA TEED! Suhtle võrgustiku kriisijuhiga.	Militaarse kriisi järel konsulteeri Muinsuskaitseametiga, kindlustusfirmaga. Koosta taastumiseks vastava olukorrale tegevuskava .
Võrgustik. Ole teadlik ja tee koostööd kogukonnaga, et oleks abikäsi, kui Sind ennast kohal ei ole. Kogukonna arengukava koostamine ja uuendamine LEADER toetusega on abiks kogukonna püsimisel ja toimimisel.	Kasuta kontaktide abitabelit (Päästeamet, Politsei, kriisijuht, naaber). Kuula adekvaatseid toimivaid infokanaleid. Käitu vastavalt kriisikavale.	Kaasa võrgustiku abi taastamistöödel. Kui võimalik, kasuta dokumenteeritud kirjeldusi ja fotosid toetuste taotlemisel kahjude likvideerimiseks, olukorra ennistamiseks.

Kui sündmuskohal tegutseb Päästeamet, juhib olukorra lahendamist päästetöö juht.

OSA I: AASTANE MIINIMUMPROGRAMM – Hoia oma valmisolek ja tegevusjuhised värsked, korralda regulaarsed hooldus- ja korrastustööd.

Hooajalised tegevused – veendu, et katus oleks terve, vihmaveesüsteemid puhtad, muud regulaarsed hooldus- ja korrastustööd teostatud.

Inventuuri ja fotode uuendamine. Uuenda vajadusel **prioriteetsete esemete** nimekiri ja tee värsked fotod.

Kontaktide kontroll. Kontrolli, kas kõik telefoninumbrid ja isikud **kontaktitabelis** (pere, naaber, Muinsuskaitseamet, Päästeamet, vabatahtlikud) on endiselt õiged.

Varustuse kontroll. Kas ajutised kattematerjalid (kattekiled, kastid, teibid, OSB-plaadid), pumbad, generaatorid (kütusevaru), akupangad on olemas ja töökorras samuti tööriistad ja töövahendid.

Kriisikastide komplekteeritus, asukoht ja ligipääsetavus.

KONTAKT Minu	TELEFON / KODULEHT
HÄIREKESKUS (KIIRABI, PÄASTEAMET, POLITSEI)	112 www.rescue.ee
KOONDATUD INFOMATERJAL	www.naiskodukaitse.ee www.olevalmis.ee www.eahu.ee
RIIGI KRIISIINFOTELEFON	1247
ELEKTRILEVI RIKKED	1343 www.maru.elektrilevi.ee
PEREARSTI NÕUANDETELEFON	1220
EMOTSIONAALNE TUGI, HINGEHOID	116123
LASTEABI	116111
ABIKAASA / ELUKAASLANE / KONTAKTISIK	
MUINSUSKAITSE-NÕUNIK	www.muinsuskaitseamet.ee/kontakt
PIIRKONNA KONSTAABEL	
KOV KRIISIJUHT	

EESTI AJALOOLISTE HOONETE
ÜMARLAUD
EAHÜ

MÄLESTISE OMANIKU
KRIISIVALMIDUSE JUHEND
Eesti Ajalooliste Hoonete Ümarlaua praktiline abimees

Juhendmaterjal on mõeldud eelkõige **mälestise omanikele ja valdajatele**: eraomanikele, kogudustele, kodanikuühendustele, kohalikele omavalitsustele ja teistele, kelle omanduses või hallata on väärtuslik ajalooline ehk ka kaitsealune hoone, rajatis või sellega seotud vallasmälestised, sealhulgas kogud, kollektsoonid, muinismälestised. Ajaloolise hoonet omanik on suures eesõigus, aga ka asendamatu vastutus. Kriisi hetkel, kui sekundid loevad, on kõige suurema väärtuse teadmatuse ja paanika. Juhend on loodud selleks, et teha Sind esimeseks ja kõige teadlikumaks päästjaks oma vara hoidjaks.

Sinu vara hoidmine ja päästmine on Sinu enda mure.

Mälestisest ehitist ei ole häda- ega kriisiolukorras „tavaline maja“. Ajaloolised konstruktsioonid ja viimistlused on sageli **õrned**, palju esemeid on **asendamatud** ning läbi mõtlemata „kiired lahendused“ (nt vale materjal, liiga karm kuivatus, juhuslik lammutamine) võivad ohust tekkinud kahju suurendada.

Mälestis koosneb tervikust, kuhu võivad kuuluda

- hooned ja rajatised (peahooned, kõrvalhooned, piirdemüürid, pargistruktuur jms);
- kunstiväärtused (maalid, skulptuurid, interjöörid, tekstiilid, valgustid);
- kogud ja kollektsoonid (raamatud, fotod, arhiivid, liturgilised esemed, tööriistad, nõud, mööbel, riided, ehted jne);
- pärimus ja mälestused (perekonna lood, koguduse või kogukonna lood, suulise ajaloojutustuse üleskirjutised ja salvestused).

WWW.EAHU.EE

Need väärtused peegeldavad nii Eesti ajalugu kui ka konkreetse paiga ja perekonna **identiteeti**. Juhendi eesmärk on aidata omanikul neid väärtusi kriiside ajal **paremini kaitsta** ja pärast kriisi **targemini taastada**.

Siin mõistame „kriisi“ all eelkõige **olukordi, mis erinevad meie tavalisest elukorraldusest** ning **situatsioone**, millised võivad oluliselt **kahjustada mälestist ja selles olevaid kogusid, näiteks**

- looduslikud ohud – tormid, tugevad sajud ja üleujutused, lumi ja jää, äärmuslik külm või liigne kuumus;
- tehnilised avariid – tulekahjud, veekahjustused, pike-mad elektri- ja soojuskatkestused;
- inimtekkeline oht – vargus, vandalism, rahutused, tahtlik kahjustamine;
- näriliste või putukate invasioon;
- militaarne kriis – sõjaline pingeseisund või otsene sõjategevus.

Kriis ei tähenda alati „riikliku hädaolukorda“. Omaniku jaoks võib kriis olla ka „ainult minu maja“ puudutav tormikahju või keldri üleujutus – olukord, kus on vaja teha **kiireid otsuseid** ja kus valed sammud võivad mälestisele kaugelulatuvalt mõjuda.

Käesolev juhend ei püüa asendada elanikkonnakaitse riiklikku korraldust. Inimeste elude, elutähtsate teenuste ja üldise tsiviilkaitse eest vastutavad riik ja kohalik omavalitsus. Juhend keskendub sellele, **mida saab ja peaks tegema mälestise ja kogude omanik ise** arvestades, et tema vara päästmiseks ei pruugi kolmandatel osapooltel olla jõudu, aega ega vahendeid talle abi osutamiseks lähiajal. Elanikkonnakaitse, koduse varu, evakuatsiooni, esmaabi üldised soovitusused on **riiklikes juhistes**: www.olevalmis.ee, www.naiskodukaitse.ee, www.kriis.ee.

Keskendume **kolmele kuldreeglile**, mis peavad kriisis meelde jääma.

- Inimelud enne hoonet ja asju.** Inimeste elu ja tervis on alati esikohal.
- Dokumenteeri enne, kui MIDAGI teed.** Tee fotod ja kirjeldused kahjustustest alati **enne** puhastamist, teisaldamist või lammutamist, kuid kunagi ei tohi ohtu seada inimeste elu ega takistada päästetööde läbiviimist
- Tea mida, kuidas ja kellega teed. Ära leiuta. Ära lammuta. Ära tee tagasipöördumatuid otsuseid,**

mis hiljem rohkem kahju teevad. Kõige tõhusamad on ennetavad tegevused ehk olla kriisideks valmistunud. **Veendu ka, kas on sõlmitud kindlustuskaitse leping.**

OSA I: EELNEVAD TEGEVUSED

Tean, mida ma kaitsen, mida ma oskan. Igapäevane hooldus ja korrashoid.

Fookus: Teadmine, mis vara Sa omad.

Inventuur ja prioriteetide seadmine – tead mis Sinul on olemas, kus asub ja millises olukorras see on ning millises väärtuste kategoorias.

- Kirjeldatud terviklik loetelu – millest valid prioriteetsed 5–10 hinnalisemat e asendamatut eset. Emotsionaalne, isiklik väärtus** – näiteks perefoto, mida ei ole kusagil mujal; **ajalooline ja kunstiline väärtus** – unikaalsed või haruldased esemed, mis kõnelevad laiemast ajastusest või piirkonna loost; **autentsus ja originaalsus** – vägne detail või materjal, mida ei ole võrreldav samal kuul tagasi saada; **väärtustatud maas esemed** – tööstuslikult valmistatud, kuid ajas väärtuslikuks muutunud esemed (nt teatud nõud, mööbel, valgustid).

- Kus need esemed asuvad, kuidas pakendatakse, kuhu ja kuidas need viiakse** (Perearhiiv – viia sugulaste juurde. Altarimaal – eelnevalt valmis pandud karpi).
- Kui palju vajad teisaldamiseks või evakuatsiooniks aega, vahendeid ja tööjõudu?**

- Paremini toimib kasvõi **osaliselt teostatud ja kirja pandud inventuur. Mitte oodata, et realselt valmiks täielikus mahus inventuur** kui ideaal, millega Sina kunagi ei alusta kuna selle tegemiseks “ei ole aega”.
- Kriisisituatsioonis kasutad ainult olulisemate esemete loeteluks 1–2 lehte.

NB! Mõtle läbi, kus inventuuri tulemusi (arhiiv) hoiad ja kui suur on „teadjate“ ring.

- Riskide kaardistamine – minu hoone 3 peamist ohtu. Lihtsusust** – ei pea analüüsima kõiki võimalikke ohu-situatsioone. Valida 2–3, mis on sinu mälestise asukoha, seisukorra ja kasutuse puhul **kõige tõenäolisemad ja suurima mõjuga** (nt. keldri üleujutus, tuleoht vananenud küttesüsteemist, tormikahjustused, energiataristu rikked). Edasine tegevus keskendub neist 3-le.

OSA II: KÄITUMINE KRIISIS. Mida teha kohe ja samm-sammult?

Fookus – käitumisjuhis vastavalt kriisi tüübile (Nädistegevused). **Mida teha veekahjustuse (torm, üleujutus, leke) korral?**

ENNE KRIISI (Ettevalmistus)	KRIISI AJAL (Tegutse kiiresti!)	PÄRAST KRIISI (Taastamine)
Ennetamine ehk igapäevane korrashoid . Hoolitse, et katus, vihmaveerennid ja -torud oleksid puhtad ja suunaksid vee hoonest eemale; luugid, ukse ja aknad sulguvad ja on terved. Avade tugevdamiseks on olemas vajaminev materjal (teip, OSB, kattekile, tööriistad). Oskad käsitseda tööriistu ja tead, kus need asuvad. Pane maja kanalisatsioonile tagasivooluklapp.	Kriisikastist leiad kõik esmase vaja-mineva. Elektrioht . Lülita välja vool (kui see on ohutu). Trassid . Sulge kanalisatsiooni ühen-dus võrku jne. Püüa tagada ligipääsetavus .	Dokumenteeri . Tee fotod olu-korrast ja detailidest enne iga-sugust kuivatust või koristust. Mida rohkem, seda parem.
Eksponeerimine . Hoia oma väärtuslikke maale, raamatuid ja tekstiile turvaliselt. Mõtle läbi, kuhu hädaolukorra korral asjad teisaldada, milliseid abivahendeid ja kui palju töökäsi vajad.	Päästa prioriteetidid . Päästa need 5–10 asendamatut eset oma priori-teetide nimekirjast kui rohkemat ei jõua.	Alusta järkjärgulise aeglase kuivatu-sega. Välti agressiivset kõrge tem-peratuuriga kuivatamist , see lõhub puitu ja väimistluskihte. Suhtle spet-sialisti ja kindlustusfirmaga.
Kogukonna koostöö . Olete koostanud oma piir-konna arengukava milles kriisijuhtumie ette-valmistatud. Kokku on leitud piirkonnas kontakt-isikud ja abijõud kes millega ja millal appi tuleb.	Teavita juhtunust ja enda abi-vajadusest kontaktisikuid . Käit-vastavalt eelnevalt kokkulepitud käitumisjuhiste-le.	Analüüsi koostööprotsessi toimi-mist, vajadusel tee ettepanekud tegevuskava korrigeerimiseks.
Pakendamine . Hoia käepärast plastkaste, suletavaid kilekotte ja kilematerjale esemete katmiseks või tõstmiseks. Tea kui palju töö-jõudu ja aega vajad ning kuhu, millal ja millega transpordid esemed.	Sulge avad , pumpa välja seisev vesi. Kui vee sissevool on kontrolli all, ajutine kiire lekete peatamine.	Jälgi hallituse teket ja konsulteer i spetsialistiga edasiste tegevuste osas – püüa tagada õhu ringvool.

Mida teha tulekahju ja/või tehnosüsteemide avarii korral?

ENNE KRIISI (Ettevalmistus)	KRIISI AJAL (Tegutse kiiresti!)	PÄRAST KRIISI (Taastamine)
Regulaarsed kontroll- ja hooldustööd . Vee-, kanalisatsiooni- ja küttesüsteemid, korstnad, turva- ja valvesüsteemid. Elektri- ja küttesüs-teemid peavad olema rajatud pädevusega spetsialisti poolt projektdokumentatsiooni alusel või teostusjooniste olemasolul.	Tagada inimeste ja loomade turvaline evakueerimine. Kui jõuad, siis teisalda kõige väärtuslikum.	Fikseeri kahjustused . Enne taastamistöödega alustamist konsulteer spetsialistidega (konser-vaatorid, restauraatorid jt) ja kind-lustusfirmaga.
Kaardistus . Peakaitsme, vee- ja gaasikraanide asukohad peavad olema teada kõigil pereliik-metel. Teada peavad olema tuletõkkesekt-sioonide jaotused. Kriisikastis olemas vajalikud juhised ja juhendid (sh operatiivkaart).	Helista hädaabinumbrile 112. Edasta operatiivne teave päästehühile . Kasuta enda tulekustutit ainult kahju algstaadiumis end ohtu seadmata. Kui Su valduses on riikliku kaitse all olevad vallas- või ehitismälestis(ed), teavita sündmusest Muinsuskaitse- ameti maakonnanõunikku.	Turvan, piiran kahjustatud ala. Koristamise ajal ei tee rutakaid otsuseid lammutamise mahu ja utiliseerimise kohta. Analüüsin protsessi tegevusi ja teen vajadusel enda kriisiplaani korrek-tuurid.